

¹HACIYEV C.C., ²ƏHƏDOV V.B., ³FƏRƏCOVA T.Q.

¹ATMU, jamal.hajiyev@atmu.edu.az, ORCID: 0000-0002-6409-3010

²ATMU, vasifahad@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0003-8933

³ATMU, teravetferecova01@gmail.com, ORCID-0000-0002-2700-7128

AZƏRBAYCANDA AVRO STANDARTLARININ TƏTBİQİNİN MÖVCUD VƏZİYYƏTİ VƏ ONUN NƏQLİYYATIN İSTİSMARI ZAMANI EKOLOJİ TARAZLIĞIN QORUNMASINA TƏSİRİ

Giriş: Müasir dövrdə ekoloji təhlükəsizlik global problemlərdən biri kimi aktual olaraq qalır. İnsanların ətraf mühitə neqativ təsirinin əsas istiqamətlərindən biri də ətraf mühitin çirkləndirilməsidir. Bu çirklənmə təbii proseslərlə yanaşı, antropogen - yəni insanların təsərrüfat fəaliyyəti ilə bağlı olur. Ətraf mühitin çirkləndirilməsi insan sağlamlığı üçün önəmli yeri olan su, hava və torpağın fiziki-kimyəvi tərkibinin dəyişdirilməsi nəzərdə tutulur.

Məlum olduğu kimi, təbiətin mühafizə obyektlərindən biri də atmosferdir. Mahiyyət etibarı ilə, hava və insanı əhatə edən ətraf mühit eyni zamanda təbii mühitdir.

Atmosferin çirklənməsi, xüsusən də antropogen yolla çirkləndirilməsi şübhəsiz ki, nəqliyyat vasitələrinin sayının artması ilə funksional şəkildə əlaqədardır. Bildiyimiz kimi, nəqliyyatın müxtəlif növlərinin fəaliyyəti nəticəsində hər gün atmosfərə külli miqdarda zərərli

qazlar atılır, ətraf mühitə yüksək texnogen təsir göstərilir və insanların sağlamlığı üçün ciddi təhlükə yaranır.

Daxili yanma mühərrikləri ilə işləyən avtonəqliyyat vasitələri atmosferi çirkəndirən başlıca mənbə növü olaraq qalır. Hazırda hava hövzəsinin çirkənməsində avtonəqliyyat vasitələrinin payı 80%-ə qədərdir.

Avtomobillərin istismarı nəticəsində yanacaq sərfi və atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarı artır. Bundan başqa, respublikada avtomobil parkının böyük əksəriyyətinin özəlləşməsi də, onun maddi-texniki bazasının zəifləməsi nəticəsində ətraf mühitə öz mənfi təsirinə göstərmişdir.

Karbüratlı avtomobillərdə mühərrikin yanacaq sistemindəki nəqsəslər zərərli tullantıların miqdarını 30-40%, alıma sistemində 25-30%, mühərrikin mexaniki hissəsində 20-25%, avtomobilin transmissiya və hərəkət hissəsində 15% artırır. Yanacaq sistemindəki tənzimləmələrin pozulması isə dəm qazının miqdarını 70% və daha çox artırır. Düzəlmiş mühərriki ilə işləyən avtomobillərdə yanacaq sistemindəki hər hansı bir nasazlıq yanacaq sərfinin və tüstüləmənin artmasına təsir edir. Yanacaq verilişinin normadan 25% çox artırılması işlənməmiş qazların tüstülüyünü 40% artırır. Yanacaq aparat detallarının həddi aşınması isə, yanacaq sərfini 8-10%, tüstüləməni isə 20-30% artırır.

İstismar edilən avtonəqliyyat vasitələrinin ekoloji parametrlərini buraxıla bilən hədd səviyyədə saxlamaq üçün onların texniki vəziyyətinə diaqnostika stendləri və avadanlıqlarından istifadə olunmaqla dövrə nəzarət zəruridir.

Beynəlxalq miqyasda nəqliyyatın yaratdığı ekoloji problemlərin qarşısının alınması ilə birgə mübarizə avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarını təmizləmək üçün bütün nəqliyyat vasitələrini xarakterizə edən ekoloji standartların tətbiqinə başlanmışdır.

1992-ci ildən etibarən dünyada ekoloji mühitin yaxşılaşdırılması uğrunda mübarizə məqsədilə avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarını tənzimləmək üçün bütün nəqliyyat vasitələrini xarakterizə edən Ekoloji Standartlarının tətbiqinə start verilib.

Qaydalarla uyğun olaraq, avtomobillər tərəfin-

dən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarının azaldılması ilə səciyyələnən 6 növ avro standartı mövcuddur.

Standartın adında göstərilən nömrə (1, 2, 3, 4, 5 və 6) nə qədər yüksək olarsa, həmin standartların tələblərinə cavab verən avtomobilin istismar zamanı ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarı bir o qədər azdır.

Yanacaq növlərinin yanma zamanı ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarına görə ekoloji standartlara nail olunması məqsədi ilə həmçinin yanacağın istehsalı zamanı mühülün tərkibi üzrə də avro ekoloji standartı tələbləri təyin olunub.

Benzin yanacaqları üçün ekoloji standartlar EN228, dizel yanacaqları üçün isə EN590 normativləri ilə tənzimlənir. Avro ekoloji standartlarının xarakteristikasını aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- “Avro-1” ekoloji standartı 1992-ci ildən Avropa, ABŞ və Yaponiyada tətbiq edilməyə başlamaqla dünyada ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması uğrunda atılmış ilk addım sayılır. “Avro-1” ekoloji standartı dörd il hüquqi qüvvədə olub.
- Avro-2” ekoloji standartı 1996-cı ildə “Avro-1” ekoloji standartını əvəz etməklə həm yanacaqların keyfiyyətinə, həm də dizel və benzin mühərriklərindən ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarına olan tələblər nəzərə cərpacaq dərəcədə sərtləşdirildi.

Bu standartların tətbiqi ilə karbüratırlı tipli mühərriklər erası başa çatmış oldu və onları birbaşa püskürməli (injektor tipli) mühərriklə nəqliyyat vasitələri əvəz etdi.

- 2000-ci ildə Avropada avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin buraxıla bilən miqdarını 30-40%-ə qədər azaldılmasını tələb edən yeni “Avro-3” ekoloji standartının tətbiqinə başlanıldı.

- “Avro-4” ekoloji standartı 2005-cı ildə tətbiqinə başlanmışdır. “Avro-3” ekoloji standartı avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin buraxıla bilən miqdarının əvvəlki standartla müqayisədə 65-70% sərtləşdirdi.

Buna nail olmaq üçün aşağıdakılar həyata keçirildi:

- katalizator avtomobilin mühərrikinə daha yaxın məsafədə yerləşdirildi və xüsusi qızdırıcı ilə təchiz edildi.

- emal edilmiş zərərli qazların təkrar sirkulyasiyası sistemi tətbiq edildi.
 - sistemə əlavə havanın daxil edilməsi üçün mexanizmlər yaradıldı.
 - qazların paylanması fəzaları mühərrikin iş rejimindən asılı olaraq dəyişməyə başladı.
 - yanacağın injeksiyası birbaşa mühərrikin silindirlərində baş verdi.
 - yanacağın injeksiyası birbaşa mühərrikin silindirlərində baş verdi.
 - “Avro-5” ekoloji standartı Avropada artıq 2009-cu ildən tətbiq olunmağa başlamış və standartın tələbləri bu gün həyatı zərurətə çevrilmişdir.
 - Avro-5 standartı yanacağın istifadəsi avtomobilin işlənməmiş qazının tüstüsünü azaldır və yanma məhsullarının (bərk hissəciklər, azot oksidləri, karbonmonoksit, yanmamış karbohidrogenlər) ətraf mühitə tullanmasını kifayət qədər azaldır.
- Bundan əlavə, bu standartda yanacağın istifadəsi zamanı:
- yanacağın maksimal dərəcədə yanması təmin edilir
 - mühərrikdə və yanacaq sistemində səs-küy və vibrasiya azalır
 - korroziya ehtimalı aşağı düşür
 - mühərriki işə salmağı asanlaşdırır

- yanacaq istehlakını azaldır
- avadanlıq ömrünü uzadır.

2014-cü ildən etibarən isə Avropada avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarına “Avro-6” ekoloji standartının tətbiqinə başlanılmışdır. 2015-ci ildən bu günə qədər istehsal edilmiş bütün avtomobillərə mütləq qaydada şamil edilən bu standart əsasən, zərərli maddələrin atmosfərə atılması əvvəlki standartla müqayisədə 67% azalır.

Bu göstəricinin əldə edilməsi üçün yalnız avtomobilin eqzos sistemində (işlənməmiş qazların çıxdığı yer) xüsusi avadanlıqların quraşdırılması ilə nail olunur və bu səbəbdən də yanacağın tərkibi üzrə hər hansı yeni bir standartın tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmur.

Ekoloji standartlar üzrə ətraf mühitə atılan zərərli maddələrə qoyulan tələblər aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir:

- **THC** – total hydrocarbon – ümumi karbohidrogen
- **VOC** – volatile organic compounds – uçucu üzüv birləşmələr
- **PM** – particulate matter – asılı hissəciklər
- ** – yalnız birbaşa püskürməli mühərriklə nəqliyyat vasitələrinə şamil edilir.

Cədvəl 1.

Standart	Standartın təsdiq tarixi	CO		THC		VOC		NO _x		HC+NO _x		PM	
		benzin	dizel	benzin	dizel	benzin	dizel	benzin	dizel	benzin	dizel	benzin	dizel
Avro-1	1992	2.72	2.72	–	–	–	–	–	–	0.97	0.97	–	0.14
Avro-2	1996	2.2	1.00	–	–	–	–	–	–	0.50	0.7	–	0.08
Avro-3	2000	2.3	0.64	0.2	–	–	–	0.15	0.50	–	0.56	–	0.05
Avro-4	2005	1.0	0.50	0.1	–	–	–	0.08	0.25	–	0.3	–	0.025
Avro-5	2009	1.0	0.50	0.1	–	0.068	–	0.06	0.18	–	0.23	0.005**	0.005
Avro-6	2014	1.0	0.50	0.1	–	0.068	–	0.06	0.18	–	0.17	0.005**	0.005

Standartlara görə təyin olunan hər növ yanacaq yanma zamanı atmosfərə buraxdığı zərərli maddələrin miqdarı və tərkibinə görə fərqlənir. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, standartın adında göstərilən sıra nömrəsinin artması yanacağın keyfiyyətinin yüksəlməsinin göstəricisidir.

tərcisidir.

Bu halda onun istifadəsi ətraf mühitə, avtomobilin mühərriki və yanacaq sistemində daha az zərər verməsi ilə yanaşı, avtomobilin istismar keyfiyyətlərinin tam olaraq əldə edilməsinə şərait yaratmış olur.

Hazırda bütün mövcud yanacaqların ən etibarlı, ekoloji cəhətdən səmərəli və iqtisadi növü sıxılmış təbii qaz – CNG (*Compressed natural gas*) hesab olunur. Bu təmiz metan (CH_4) –dır.

O, yeganə yanacaqdır ki, tüstüsü emal edilməmiş halda havaya buraxılarkən Avro 5 ekoloji standartlarının tələblərinə cavab verir.

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkədə ekoloji təhlükəsizliyin qorunması, o cümlədən avtomobil nəqliyyatının istismarı zamanı ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısının alınması məqsədilə bu günədək bir sıra işlər görülmüş, müxtəlif normativ hüquqi aktlar və Dövlət proqramları qəbul edilmişdir.

Müstəqilliyin ilk illərində təbii ki Azərbaycanın avtomobil nəqliyyatı parkı təxminən 100% sovet avtomobillərindən ibarət idi. Məlum olur ki, sovet avtomobillərinin ətraf mühiti çirkləndirmə dərəcəsi xeyli yüksək idi.

Cədvəldə aydın görünür ki, son 30 ildə Azərbaycanda avtomobillərin ümumi sayı 4 dəfədən çox, hər 1000 nəfərə düşən avtomobillərin sayı 3 dəfə və hər km şosse yoluna düşən avtomobillərin sayı təxminən 8 dəfə artmışdır.

Azərbaycan Respublikasında ingrediyentlər üzrə avtomobil nəqliyyatından atmosfer havasına çirkləndirici maddələr atılması (min ton)

İngrediyentlər	1993	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2021
Ümumi	53,3	46,8	92,7	96,4	42,0	77,7	94,1	23,5
Karbon oksidləri	42,4	38,6	48,2	53,7	28,3	08,1	68,6	96,1
Azot oksidləri	7,1	26,9	1,3	41,6	2,3	2,2	8,6	4
Karbohidrogenlər	3,8	81,1	56,4	67,6	101,7	54,5	134,9	28,4

Cədvəldən göründüyü kimi qeyd olunan dövrdə avtomobillərin sayı 4 dəfədən çox artmasına baxmayaraq avtomobillərdən atılan çirkləndirici maddələrin miqdarı 24%, azot oksidləri 3 dəfədən çox, karbohidrogenlər 36% artmışdır. Ən təhlükəli çirkləndirici maddə hesab edilən karbon oksidləri isə onlardan fərqli olaraq nisbətən az, yəni 11% artmışdır.

Zaman-zaman ölkəyə yeni xarici avtonəqliyyat vasitələri gətirilərkən avtomobil nəqliyyatı parkı nisbətən sovet avtomobillərindən qurtara bilməmişdir. Bu da qənaətbəxş səviyyədə deyil. Belə ki, hazırda ölkədə nəqliyyat parkının təxminən 40 %-i MDB ölkələrində istehsal edilmiş avtomobillərindən təşkil olunmuşdur.

Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra uzun illər özünün ekoloji təhlükəsizlik standart-

Nəqliyyat vasitələrinin sayı, ilin sonuna, ədəd

İllər	Cəmi	Hər 1000 nəfərə avtomobillər	Hər 1 km şosse yollarına düşən avtomobillər
1990	398.761	55	11
1995	392.165	51	16
2000	438.626	55	23
2005	612.069	72	33
2010	982.553	110	52
2015	1.322.610	139	70
2020	1.473.563	148	77
2021	1.566.743	156	81

Digər bir cədvəldə Azərbaycanda ingrediyentlər üzrə avtomobil nəqliyyatının atmosfer havasına buraxılan çirkləndirici maddələrin tərkibi və miqdarı göstərilmişdir.

Cədvəl 3

lının hazırlanmaması və beynəlxalq konvensiyalara qoşulmaması səbəbindən keçmiş SSR-in 1987-ci il standartları ilə fəaliyyət göstərmişdir.

Hazırda Azərbaycanda ümumi 1.5 milyon dan çox olan avtonəqliyyat vasitələrinin 1.3 milyonundan çoxu minik avtomobilləridir. Minik avtomobillərinin yaş strukturu isə belədir:

Cədvəl 4

Minik avtomobillərinin yaş strukturu	Miqdar (ədədlə)
Cəmi	1 349 307
o cümlədən:	
5 ilə qədər	63 193
5 ildən 10 ilə qədər	204 332
10 il və yuxarı	1 081 782

Cədvəldən də göründüyü kimi minik avtomobil parkın vəziyyəti heç də ürəkəçən deyil. Ona görə də ekspertlərin rəyina əsasən Azərbaycan avtomobillərinin modelləri bütün əsas göstəricilərinə görə (qənaətlilik, etibarlılıq, təhlükəsizlik, ekoloji yararlılıq) sənaye inkişaf etmiş ölkələrdən 8-10 il geridə qalır.

Hazırda qeyd edildiyi kimi ötən dövr ərzində Azərbaycanda istər ekoloji təhlükəsizlik, o cümlədən atmosferin çirklənməsinin qarşısının alınması məqsədilə və eləcə də avtomobil parkının təzələnməsi, yeni avro standartlarına keçirilməsi ilə əlaqədar bir çox işlər görülmüşdür.

Belə ki, 01 iyun 2010-cu ildə Avro 2, 1 yanvar 2014-cü ildə Avro 3, 1 aprel 2014-cü ildə isə Avro 4 standartlarına keçidi ilə əlaqədar müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

Zaman-zaman avtomobil parklarının təzələnməsi ilə də əlaqədar müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir. Belə ki, 2014-ci ildən Avro-4 standartlarına cavab verməyən avtomobillərin ölkəyə idxalı qadağan edildi. Bu avtomobillər Avropa ölkələrində 2005-ci il, Birləşmiş Ştatlar və Koreyada 2006-cı il, Yaponiyada və Rusiyada 2010, Çində 2012-ci ildən sonra istehsal edilən avtomobillərdir.

Bundan əlavə son günlər, daha dəqiq 29 mart 2023-cü il tarixli Nazirlər kabinetinin qərarına əsasən 1 may 2023-cü ildən ölkə ərazisinə yaşı 10 ildən artıq avtomobillərin idxalı qadağan edilmişdir. Bu qərar da digər qərarlar kimi Azərbaycanda Avro 5 standartlarına keçid üçün zəmin yaradacaq. Bununla əlaqədar verilən əvvəlki qərarlar da, yəni, Avro-5 standartına uyğun dizel yanacağının istehsalına bəsləməsi ilə əlaqədar verilən qərar, elektrik mühərriki ilə işləyən avtomobillərin 2019-cu il yanvarın 1-dən etibarən ölkə ərazisinə idxalının əlavə dəyər vergisindən azad edilməsi, 2022-ci il yanvarın 1-dən elektrik mühərriki ilə işləyən avtomobillərin idxalı ilə yanaşı, satışı, habelə həmin avtomobillər üçün 2-ci və 3-cü səviyyə elektrik enerji doldurucularının və istehsal tarixi 3 ildən və mühərrikinin həcmi 2500 kubsantimetrdən çox olmayan hibrid avtomobillərin idxalı və satışının 3 il müddətinə əlavə dəyər vergisindən azad edilməsi Avro-5 standartlarına keçidin təməl şərtlərindən idi.

Verilən son qərarın, Yəni İstehsal tarixi 10 ildən çox olan avtomobil idxalının məhdudlaş-

dırılmasının təbiiqindən sonra Avro-5 standartına keçidin sürətlənməsi ilə yanaşı ölkədə bu sahənin inkişafı üçün yeni imkanlar yaradacaq. Belə ki;

- Ekoloji təmiz olan hibrid və elektrik avtomobillərin ölkəyə gətirilməsini stimullaşdıracaq;
- Yararsız avtomobillərin dövriyyədən çıxarılması ilə avtomobil parkı yenilənəcək, yol-nəqliyyat hadisələrinə səbəb olan hallar azalacaq;
- Ekoloji təmiz avtomobillərin sayının artması karbon emissiyasının azalmasına və daha sağlam ətraf mühitin olmasına səbəb olmaqla, “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in icrasını sürətləndirəcək;
- İnsanların həyat və sağlamlığının və ətraf mühitin qorunması, avtonəqliyyat vasitələrindən atmosfer havasına atılan zərərli maddələrin miqdarının azaldılması və ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına gətirib çıxaracaq;
- Ölkəimizdə avtomobil istehsalının stimullaşdırılmasına səbəb olacaq;
- Avtomobil istehsalı sahəsi üzrə ixtisaslı kadrların artmasına imkan yaradacaq.

Bu qeyd olunanlar onun deməyə əsas verir ki, son illər görülən tədbirlər nəticəsində ölkədə bu sahədə müsbət irəliləyişlər əldə olunmuşdur.

Lakin görünən odur ki, hələ də görülən tədbirlər kifayət edici deyil və görüləsi işlər çoxdur. Yekun olaraq avtonəqliyyat vasitələrinə olan tələblərin həyata keçirilməsi və ekoloji təhlükəsizliyin daha səmərəli şəkildə təmin edilməsi məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi zəruridir:

- Avropa Şurasının direktivləri və BMT Avropa İqtisadi Komissiyasının qaydaları nəzərə alınmaqla, avro ekoloji normativlərinin mərhələlərə qəbul edilməsi proqramının işlənilib hazırlanması;
- Standartlar, ekoloji sertifikatlaşdırma qaydaları və avtomobil nəqliyyatının ətraf mühitə zərərli təsirinə səviyyəsini tənzimləyən digər normativ-hüquqi sənədlər paketinin işlənilib hazırlanması;
- avtomobil nəqliyyatının ətraf mühitə zərərli təsirinə azaldılmasını təmin edən, avtonəq-

liyyat parkının təzələnməsi prosesini sürətləndirən stimullaşdırma sisteminin işlənilib hazırlanması;

- respublikanın sərhəd-keçid məntəqələrində, iri şəhərlərin giriş-çixış yollarında, həmçinin magistral avtomobil yollarında müasir avadanlıqlarla təchiz edilmiş, avtonəqliyyat vasitələrinin ekoloji göstəricilərini nəzarət edən ekoloji postların yaradılması;
- respublikanın sərhəd-keçid məntəqələrinin zəruri texniki vasitələrlə təchiz edilməsi və avtonəqliyyat vasitələrinə unifikasiya edilmiş nəzarət sisteminin yaradılması;
- beynəlxalq standartların tələblərinə cavab verən ətraf mühiti idarəetmə sisteminin və informasiya təminatı sisteminin yaradılması;
- beynəlxalq standartların tələblərinə müvafiq surətdə avtonəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları şəbəkəsinin genişləndirilməsi, texniki qulluq və təmirin keyfiyyətinə dövlət nəzarətinin təmin edilməsi.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. 12 noyabr 1995-ci il.
2. Ekoloji təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 8 iyun 1999-cu il № 677-IQ.
3. Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafda fəal Milli Prioritetlər. 2 fevral 2021-ci il.
4. "İstismar olunan minik avtomobillərinin Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə gətirilməsinin məhdudlaşdırılması haqqında" Nazirlər Kabinetinin 2023-cü il 29 mart tarixli qərarı.
5. "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Fərmanı. Bakı, 29 yanvar 2019-cu il № 500.
6. "Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunu. 8 iyun 1999-cu ildə təsdiq edilmiş "Atmosfer havasının keyfiyyətinin gigiyenik və ekoloji normalativləri və ona fiziki təsirin yol verilən səviyyəsinin müəyyən edilməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Res-

publikası Nazirlər Kabinetinin qərarı.2003-cü il.

7. "Zərərli maddələrin və insan sağlamlığı və ətraf mühit üçün potensial təhlükəli maddələrin dövlət qeydiyyatının həyata keçirilməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı.2003-cü il.
8. "Azərbaycan Respublikasının ərazisində dövrüyyəyə buraxılan (idxal və Azərbaycan Respublikasında istehsal edilən) avtonəqliyyat vasitələrindən atmosfer havasına atılan zərərli maddələrə dair tələblərin Avro-4 ekoloji normalarına uyğunlaşdırılması barədə" Nazirlər Kabinetinin 14 yanvar 2014-cü il tarixli 2 nömrəli Qərarı.
9. Azərbaycan Respublikasında yol hərəkətinin təhlükəsizliyinə dair 2019-2023-cü illər üçün Dövlət Proqramı" 27 dekabr 2018-ci il.
10. Azərbaycanda ətraf mühit. Statistika məcmuə. Bakı: Sada, 2022, 166 s.
11. Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi. Statistika məcmuə. Bakı, Sada 2022, 680 s.
12. Cümşüdəv S.Q." Avtomobil nəqliyyatının iqtisadiyyatı". Bakı, Maarif 2000. Dərslik, 239 s.
13. Hacıyev C.C. "Nəqliyyatın iqtisadiyyatı" Bakı, Mütərcim-2020. 268 s.
14. Məmmədov V.Yusifov E."Ekoloji Menecment" Dərs vəsaiti.Bakı-2014.384 s.
15. Hacıyev C.C.Azərbaycanda avtomobil nəqliyyatında ekoloji problemlərin mövcud vəziyyəti və onun aradan qaldırılması Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin Ekologiya və Su Təsərrüfatı jurnalı №2 aprel 2021-ci il. 44-51 s.

Azərbaycanda Avro standartlarının tətbiqinin mövcud vəziyyəti və onun nəqliyyatın istismarı zamanı ekoloji tarazlığın qorunmasına təsiri.

XÜLASƏ

Müasir dövrdə ən aktual məsələlərdən biri dünyada baş verən ekoloji tarazlığın pozulması nəticəsində yaranan problemlərin həlli istiqamətində görülən işlərdir. Ekoloji problemlərin yaranmasına səbəb olan problemlərdən biri də avtomobil nəqliyyatının istifadəsi zamanı ətraf mühitin zərərli qazlarla çirklənməsidir. Artıq

XX əsrin ikinci yarısından etibarən dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində avtomobillərin sayı həddən artıq çoxaldı. Avtomobil yaşayış səviyyəsi yüksək olan ölkələrdə dəbdəbə kateqoriyasından vətəndaşlar üçün gündəlik tələbat malları səviyyəsinə enərək əlçatan oldu. Nəticədə yollarda tıxaclar əmələ gəldi və avtomobillər sənaye obyektlərini geridə qoyaraq ətraf mühit üçün başlıca təhlükə mənbəyinə çevrilməyə başladılar.

1992-ci ildən etibarən dünyada ekoloji mühitin yaxşılaşdırılması uğrunda mübaizə məqsədilə avtomobil mühərriklərindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarını tənzimləmək üçün bütün nəqliyyat vasitələrini xarakterizə edən Ekoloji Standartlarının tətbiqinə start verildi. Avtomobillər tərəfindən atmosfərə atılan zərərli maddələrin miqdarının azaldılması ilə əsaslandırılan, sonuncu 2014-cü ildə təsdiqlənən 6 növ avro standartı mövcuddur. Hər yeni standartın tələblərinə cavab verən avtomobilin istismar zamanı ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarının azaldılması nəzərdə tutulur.

Yanacaq növlərinin yanma zamanı ətraf mühitə atılan zərərli maddələrin miqdarına görə ekoloji standartlara nail olunması məqsədi ilə həmçinin yanacağın istehsalı zamanı məhsulun tərkibi üzrə də avro ekoloji standartı tələbləri təyin olunub.

Bu baxımdan tədqiq olunacaq tədqiqat işi həddindən artıq aktualdır. Məqalədə avro standartlarının tətbiqinin ətraf mühitin çirkləndirilməsinə təsiri qiymətləndirilmiş və onun tətbiqi problemləri araşdırılmışdır.

Açar sözlər: avro standartları, ekoloji çirklənmə, ətraf mühitin çirklənməsi, avtomobil nəqliyyatı, avtomobil tullantıları.

The current state of application of Euro standards in Azerbaijan and its impact on the preservation of ecological balance during transport operation

ABSTRACT

One of the most urgent issues in the modern era is the work done in the direction of

solving the problems caused by the violation of the ecological balance in the world. Since the second half of the 20th century, the number of automobiles in the developed countries of the world has increased excessively. In countries with a high standard of living, the car became available from the category of luxury to the level of daily necessities for citizens. As a result, traffic jams formed on the roads, and cars began to overtake industrial facilities and become the main source of environmental hazards.

Since 1992, in order to fight for the improvement of the ecological environment in the world, the application of Environmental Standards characterizing all vehicles was started to regulate the amount of toxic substances emitted from car engines into the atmosphere. There are 6 types of Euro standards, which are characterized by reducing the amount of harmful substances released into the atmosphere by cars, and the last one was approved in 2014. The amount of harmful substances released into the environment during the operation of a car that meets the requirements of each new standard is expected to be reduced.

In order to achieve environmental standards for the amount of harmful substances released into the environment during the combustion of fuel types, the European environmental standard requirements have also been set for the composition of the product during fuel production.

In this regard, the research work to be studied is extremely relevant. In the article, the impact of the application of Euro standards on environmental pollution was evaluated and the problems of its application were investigated.

Key words: euro standards, ecological pollution, environmental pollution, car transport, car waste.

Məqaləyə Azərbaycan Turizm Menecment Universitetinin "İqtisadiyyat" kafedrasının müdiri i.ü.f.d., dosent S.A. Hacıyeva rəy vermişdir.